

РОЗДІЛ VI. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 378.637.016:78

О. А. Белікова

Криворізький державний
педагогічний університет

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ПЕРЕКОНАНЬ МАЙБУТЬОГО МУЗИКАНТА-ПЕДАГОГА

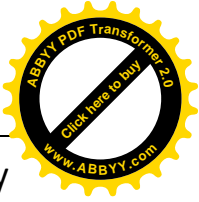
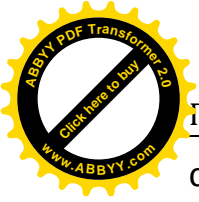
У статті розглянуто проблему формування ціннісних переконань майбутнього музиканта-педагога. Ціннісні переконання розглядаються як компонент професійного світогляду, розглядається їх пріоритетність. Уточнюється сутність поняття «умова»; висвітлюються психолого-педагогічні умови, які уможливають реалізацію моделі формування ціннісних переконань майбутнього музиканта-педагога.

Ключові слова: музична педагогіка, професійна підготовка музиканта-педагога, модель, ціннісні переконання.

Постановка проблеми. Зміни суспільного і політичного життя України сьогодні закономірно зумовили зростання ролі становлення особистості майбутнього фахівця, розуміння ним свого місця в світі, особистісного значення його майбутньої професії, інтелектуального, емоційного та практичного відношення до професійної дійсності.

У сфері музично-педагогічної освіти вагоме місце посідає ціннісна парадигма професійної підготовки майбутнього музиканта-педагога, метою якої є формування ціннісно-орієнтованої особистості, яка здатна до цілісного осягнення музично-педагогічного простору, осмислення цінностей в музично-педагогічному процесі, що спрямовує його діяльність у сторону постійного професійного саморозвитку, пошуку нестандартних рішень, особистісно-орієнтованих технологій, формування соціально активної позиції.

Аналіз актуальних досліджень. Теоретичному обґрунтуванню обраної теми певною мірою присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні автори. Серед сучасних вітчизняних науковців проблему переконань досліджували В. Павленко, В. Плавич, Ю. Ростовська, в працях яких розглядаються професійні переконання, їхній філософсько-соціологічний аспект з акцентуванням уваги на розробленні педагогічних умов і технологій формування педагогічних переконань, усвідомленні значущості в пізнанні й оцінці педагогічних фактів і явищ. Даючи загальну характеристику праць С. Бородуліної, С. Гогунової, В. Грачевої, І. Гричанікової, В. Захарової, відзначимо активність наукових пошуків, які

стосуються науково-гуманістичного, світоглядного, соціального характеру переконань молодих спеціалістів, формування їх залежності від суспільних вимог і професійних потреб, що постійно змінюються і відповідають соціально-економічним вимірам розвитку суспільства.

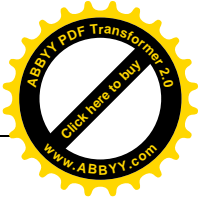
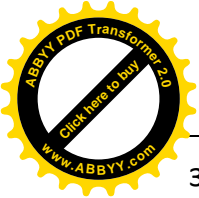
Мета статті – висвітлити педагогічні умови як сукупність застосувань об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, що забезпечують успішність вирішення конкретизованих завдань.

Виклад основного матеріалу. Переконання посідають важливе місце серед особистісних якостей педагога. Для музиканта-педагога пріоритетним є формування ціннісних переконань, оскільки його діяльність передбачає не лише передачу музичних знань, ознайомлення з музичним твором та його аналіз, а й творче прочитання, сприйняття та інтерпретування твору мистецтва. Процес формування ціннісних переконань як компонента професійного світогляду потребує визначення педагогічних умов, які мають сприяти забезпеченню ефективності даного процесу.

Поняття умова розуміють як: 1) вимогу, пропозицію, що висувається однією із сторін, які домовляються про що-небудь; 2) необхідну обставину, яка уможлиблює здійснення, створення, утворення чого-небудь, або сприяє чомусь; 3) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; 4) правила які існують в тій або іншій галузі життя, дійсності; 5) сукупність даних положень, що лежать в основі чого-небудь [2].

Серед умов виникнення переконань В. Грачова називає оцінку явищ, фактів, а також процесів соціального та природного характеру. Глибину переконань автор вбачає в досягнутому загальному рівні наукових знань, індивідуальної поінформованості, рівні освіченості та культурному розвитку конкретної особистості [3].

Б. Целковніков вважає, що основною умовою формування у студента власного світогляду є процес світоглядної орієнтації, який являє собою сукупність узагальнених прийомів духовно-практичної діяльності (яка відображена в єдності емоційної, інтелектуальної та вольової сторін), завдяки чому особистість (в тому числі і особистість музиканта-педагога) реалізує власні цінності при взаємодії з різними аспектами життєвого та професійного буття. Автор визначає два типи світоглядного орієнтування: ситуативний, який характеризується не включенням у процес особистості, емоційною пасивністю індивіда, та концептуальний, що визначається

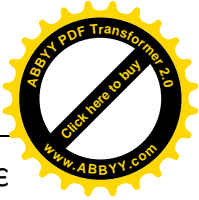
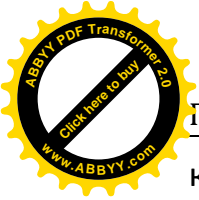
здіянням внутрішніх, глибинних, духовних пластів особистості [10].

Г. Щербакова зазначає, що формування системи ціннісних орієнтацій в музично-педагогічній освіті як процес сходження особистості до музично-педагогічних цінностей проходить через пошук, ціннісне осмислення та оцінку, вибір та перетворення комплексу художніх образів кожного музичного твору в деяку нову якість, що синтезує пройдений шлях та проектується на всі аспекти подальшої музично-педагогічної діяльності [11].

Визначена нами модель формування ціннісних переконань реалізується за певних умов. Серед них ми виділяємо такі: 1) перспективи професійної діяльності як важливий фактор формування професійної спрямованості; 2) використання ціннісного підходу в музично-педагогічній практиці; 3) смислопошукову та пізнавальну активність, ситуації ціннісного вибору; 4) використання методів проблемного навчання; 5) створення атмосфери співтворчості, атмосфери «синтетично-діалогічного» (Г. Щербакова) спілкування; 6) аналіз музичного твору, досягнення змісту музичного твору. Межі статті уможливають детальне обґрунтування кожної умови, тому висвітливо деякі з них.

З позиції нашого дослідження однією з актуальних умов, що сприяє формуванню ціннісної сфери майбутнього фахівця є реалізація перспектив професійної діяльності як важливий фактор формування професійної спрямованості. Процес соціалізації або адаптації майбутніх фахівців до соціального «клімату» є визначальним фактором формування ціннісних переконань та орієнтирів. Саме цінності та ціннісні орієнтації постають основою механізмів регуляції соціальної поведінки, саморегуляції, соціальної поведінки. Ціннісна структура світоглядних уявлень студентів перебуває у стані становлення, на що впливає все розмаїття процесів, що відбуваються в суспільстві.

Зміна соціально-економічного життя, що відбувається в Україні, призведе до нового функціонування системи «риннок – громадянин». Відомим є той факт, що ринкові відносини змінюють «людській спосіб буття», виникає «функціональне ставлення» до людини, за яким цінність людини – фахівця визначається не її духовним надбанням, а сумою знань, навичок і здібностей в освоєнні навколишнього середовища. К. Маркс, досліджуючи питання товарно-грошових відносин та владних структур, що їх охороняють, дійшов важливого (як на наш погляд) висновку про те, що людина починає усвідомлювати себе суто через грошове самовизначення, неначе: «скільки я

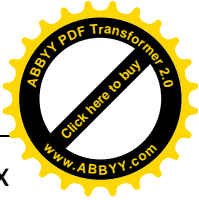
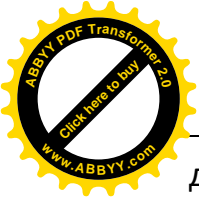

коштую?» [5]. Наріжним каменем освітянської ситуації сьогодення – є збільшення розриву зв'язків між освітянами і працедавцями, між сферою освіти та ринком праці. В новій редакції Закону України «Про вищу освіту» не прописана будь-яка участь роботодавців у справі працевлаштування випускників. Вони не включені до переліку суб'єктів навчального процесу, та і недостатньо прописана, на наш погляд, можливість університету створювати спеціальні навчальні програми на замовлення роботодавців.

Безпосередньо пов'язана із зазначеним вище проблема, яка полягає в тому, що у вищому педагогічному закладі переважає інформативний підхід – студенти набувають певний обсяг знань, вмінь, навичок, що не завжди співвідноситься із загальним соціальним «замовленням» суспільства. На сьогоднішній день «не врегульованим є питання щодо прогнозування потреби в педагогічних кадрах, визначенні обсягів державного замовлення та їх раціонального розміщення у вищих закладах освіти» [7]. Проте це питання відіграє провідну роль для формування певного становлення до професії педагога, для прогнозування та планування життєвого шляху майбутнього фахівця.

У свою чергу, названа умова від майбутнього фахівця потребує наявності таких якостей, як професіоналізм, енергійність, заповзятливість, тобто тих якостей, що виражають готовність людини жити та діяти, спираючись на власні сили, розраховуючи на себе, а також, певної системи знань і уявлень про сутність та характеристику музично-педагогічної діяльності, особистісних та професійних якостей – здатність приймати себе та інших, відкритість у спілкуванні, довіра до учня, об'єктивність та свіжість оцінки, демократичність характеру, креативність, стремління до самовдосконалення, оптимізм, поєднання любові до професії та любові до дітей, толерантність, емпатія – потрібних майбутньому педагогу; переосмислення цінностей освіти, зокрема музично-педагогічної, дослідження власних мотивів пізнавальної та музично-педагогічної діяльності.

Отже, невизначеність соціальної ситуації, в якій живуть сьогодні майбутні фахівці, набуває форми соціального буття, і може називатися соціально динамічною. Педагогічний процес, який визначається навчальними планами, програмами, можна характеризувати як стабілізуючий фактор соціальної адаптації лише в якості тимчасового, що усвідомлюється і самими студентами. Отже, окреслені проблеми потребують вирішення з боку

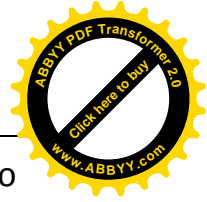
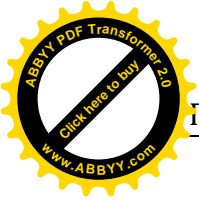

держави та переосмислення місця людини-фахівця в системі нових соціально-економічних відносин, коли основним завданням буде підготовка конкурентоспроможного фахівця. На нашу думку, таке переосмислення вимагає перегляду не лише змісту, а й форм навчального процесу, впровадження нетрадиційних підходів, переорієнтацію навчання з нагромадження знань на формування системи власних цінностей, ціннісних та світоглядних переконань, професійного світогляду, та підвищення рівня компетентності фахівця, як основи розвитку здібностей, ефективних дій, ціннісного відношення до конкретних проблемних ситуацій.

Використання ціннісного підходу в музично-педагогічній діяльності виступає другою важливою умовою реалізації моделі формування ціннісних переконань. Відомим є той факт, що людина – істота, яка вибирає, вона вільна і має право вибору власного шляху розвитку, який не можливо задати ззовні або заздалегідь спроектувати. Цілепокладання є вихідним пунктом практично-перетворювальної діяльності людини, вираженням його творчої активності. Ціннісному підходу притаманні риси екзистенційності, тому особливою цінністю даного підходу є те, що власна свідомість та досвід вихованця постають джерелом його особистісного та професійного росту.

«Ціннісний підхід – це внутрішній регулятор, що дозволяє особистості самій вибирати свої норми-цінності, норми-закони, зміщуючи ціннісні домінанти, доповнюючи сукупність запропонованого власним баченням, власними переживаннями, власним ставленням» [11]. Право на вільний вибір як компонент внутрішньої життєдіяльності, механізм саморегуляції підкреслюється багатьма авторам (Ш. Амонашвили, А. Голомшток, В. Зайцев, В. Шаталов).

Це стимулювання максимально творчої активності студента в музично-педагогічній освіті. Свобода вибору, радість від спілкування зі світом музики та можливість розділити її з учнями, нерозривно поєднана з «пошуковою активністю», що сприяє збагаченню репертуару, оновленню педагогічних методів у роботі. Вільний вибір дозволяє музиканту-педагогу проаналізувати і визначити рівень потреб, що сформувався в учня, коректувати його лінію розвитку. Саме під час вільного вибору виявляється рівень смаку та міри, який сформувався на даному етапі розвитку особистості. Це дозволяє музиканту-педагогу аналізувати процес формування системи цінностей.

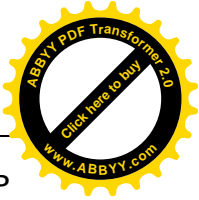
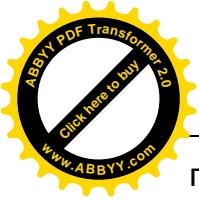
Третя умова пов'язана зі смислопошуковою та пізнавальною активністю, ситуаціями ціннісного вибору. Необхідним щодо формування ціннісних переконань є організація та педагогічна підтримка пошуку особистістю майбутнього фахівця смислів та цінностей педагогічної діяльності.

На думку В. Франкла, рушійною силою людської поведінки є прагнення знайти та реалізувати існуючий смисл. Вчений зазначає, що смисл є унікальним та специфічним, оскільки повинен бути реалізованим саме цією людиною і ніким іншим, – лише тоді він набуває значущості, задовольняючи його власне устремління до смислу [8]. Смисл унікальний для кожної людини в кожний момент його життя. Тому, реалізуючи смисл, людина реалізує себе. За Франклом, людина не повинна запитувати, чого їй чекати від життя, скоріше, вона повинна розуміти, що життя чекає щось від неї. Отже, В. Франкл спирається на визнання унікальності буття окремої людини і проголошує людину відповідальною за свій розвиток та вибір життєвого шляху.

Значущими для нашого дослідження виявились праці Е. Фромма [9]. Вчений зупиняється на тому, що життєва позиція реалізованої людини має парадигму «бути» на відміну від нереалізованої людини, орієнтованої на парадигму «мати». Парадигма «бути» значить такий погляд на світ, коли людина відчуває причетність до всього, що відбувається, сприймає події, факти, інших людей як унікальні явища, настільки ж правомірне, як і її «Я». Якщо людина вибирає позицію «мати», то її «Я» – це те, чим вона володіє, з чим ототожнюється. У цьому випадку істинна сутність людини пригнічується її «персоною», закриваючи перспективи росту. На думку Е. Фромма, людина, яка досягла внутрішньої сили та цільності значно менше уразлива до чужих поглядів, впливів та більш конструктивно працює.

І. Абакумова, досліджуючи проблеми особистісного смислу в навчальному процесі, зазначає, що знання, отримані через смислову установку, що проникнуті особистісним смислом, є ціннісними, вони не стільки відносяться до зовнішніх проявів, скільки до глибинних утворень особистості [1].

В контексті нашого дослідження праці С. Кульневича представляють інтерес, оскільки ним розроблена концепція змісту педагогічної підготовки майбутніх вчителів. Смисл даної концепції полягає в розвитку гуманістично-орієнтованого мислення. Автор пропонує змінити пріоритети

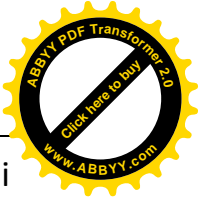
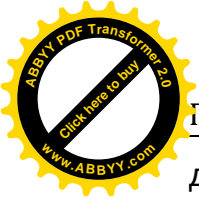

професійного становлення майбутнього педагога в системі ВНЗ: замість заучування теоретичних основ педагогіки, здійснювати спільний з педагогом пошук смислу, цілі та змісту виховання в контексті критичного аналізу ситуації, що склалася в педагогіці [4].

Роль смислу виконують цінності, які збагачують досвід особистості. Отже, смислопошукова діяльність є однією із важливих цінностей-цілей, що сприяє становленню, розвитку особистості і учня, і педагога; призводить до безперервного збагачення особистості – з'являються нові стимули для творчої діяльності; сприяє можливості зробити мистецтво способом пізнання та самопізнання.

Використання методів проблемного навчання є четвертою умовою, яка сприяє формуванню ціннісних переконань майбутніх музикантів-педагогів. Дослідження питання проблемного навчання пов'язується з іменами таких освітян-науковців: Л. Занкова (організація змісту та побудови процесу навчання), Н. Скаткіна та І. Лернера (зміст та методи навчання), Н. Менчинської (побудова прийомів пізнавальної діяльності), О. Топузов (методичні основи проблемного навчання), Н. Янц (розвиток ідеї проблемного навчання у вітчизняній педагогіці), І. Угринюк (проблемне навчання на основі домінантно-інтегруючого підходу), І. Соколова (проблемне навчання учнів спеціалізованих і профільних класів) та ін. Теорія проблемного навчання знайшла розвиток у працях В. Оконя, А. Матюшкіна, М. Махмутова. В основі теорії проблемного навчання лежить принцип активізації пізнавальної діяльності учня, цілеспрямованого розвитку вмінь та навичок самостійної постановки проблем, висування уявлень, обґрунтування гіпотез та їх доведення шляхом застосування осмислених знань у тісному взаємозв'язку з новими фактами [6].

Метою проблемного навчання є не лише засвоєння знань, а засвоєння самого методу набуття цих знань, формування пізнавальної активності та розвиток творчих здібностей. Процес мислення в теорії проблемного навчання уявляється як зародження та вирішення проблемної ситуації. Мислення починається з постановки проблеми та виникнення протиріччя між освоєною інформацією та рівнем знань, вмінь та інформацією, що необхідна для вирішення даної проблеми. У процесі мислення індивід добуває необхідну, додаткову інформацію, яка по-новому висвітлює досліджуване явище, відкриває нові зв'язки, аспекти, функції. При цьому використовуються методи аналізу, синтезу, абстрагування та узагальнення. Для нашого

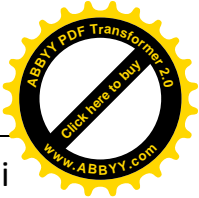
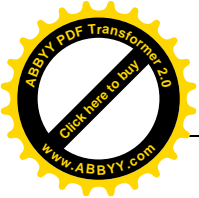
дослідження важливим є той факт, що мислення при проблемному навчанні завжди має особистісну окраску, воно емоційно заряджене, оскільки обумовлене мотивами та пізнавальними потребами особистості.

В теорії виділяють три види проблемного навчання: 1) наукова творчість – теоретичне дослідження, пошук та відкриття нового; 2) практична творчість – пошук практичного рішення, способу пристосування відомого знання до нової ситуації; 3) художня творчість – відображення дійсності на основі творчої уяви.

Усі види проблемного навчання характеризуються поєднанням репродуктивної, продуктивної, творчої діяльності, наявністю пошуку та рішення проблеми. Особливість проблемного навчання полягає в тому, що воно забезпечує надійність знань, формує особливий тип мислення, глибину переконань, творче застосування знань [6]. Самостійне рішення проблемних ситуацій сприяє перетворенню знань в переконання, що є характерною рисою процесу формування світогляду. Ефективність методу пояснюють так: «..проблемне навчання – найефективніший засіб формування...світогляду, оскільки в процесі проблемного навчання закладаються риси критичного, творчого, діалектичного мислення. Діалектичний підхід до аналізу процесів та явищ дійсності формує систему надійних та глибоких переконань» [6].

Створення атмосфери співтворчості є наступною (п'ятою) важливою умовою формування ціннісних переконань музиканта-педагога. Така атмосфера має, на нашу думку, такі властивості: діалогічність, множинність, ціннісно-змістовну спрямованість, суб'єктність взаємодії.

Діалогічність виявляється в характері спілкування, взаєморозуміння, толерантності, що означає прийняття форм самовираження, способів прояву людської індивідуальності; відмову від абсолютизації норм і правил. Множинність виражається у визнанні і прийнятті поліваріантності інтерпретацій музичного твору, у спрямованості на продуктивно-перетворювальній діяльності. Ціннісно-змістовна спрямованість виявляється у взаємодії педагога з його педагогічною дійсністю на рівні змісту, обумовленого особистісними мотивами, цілями, відносинами, позиціями суб'єкта; у здійсненні морального вибору в житті; у рефлексії своєї життєдіяльності. Суб'єктність взаємодії виражається в спрямованості на розвиток суб'єктних зв'язків і властивостей педагога і учня, взаємозміни і взаємо удосконаленні, взаємозбагаченні всіх учасників педагогічного процесу.

Конценція діалога розкривається у працях М. Бахтіна та В. Біблера, і відноситься до досліджень культури, що розуміється «як форма взаємного збагачення культур, ...через ідею одночасності неодноразово виникаючих культур» (В. Біблер). Система культури, що розуміється як діалог культур (або світоглядів), в якості елементів включає в себе індивідуально-конкретні світоглядні підсистеми (переконання). Ця думка є важливою для нашого дослідження, оскільки в музично-педагогічному просторі такий діалог проявляється дуже яскраво.

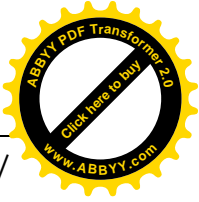
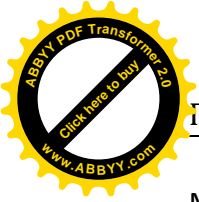
Атмосфера співтворчості має таку особливість, коли відбувається відхід від ролі вчителя – образу авторитету, керівника; народжується партнерська взаємодія. Це, мабуть, найважливіша зміна, яка мала б відбутися у стилі викладання. Усі найліпші вчителі – це активізатори, наставники, тренери, координатори й мотиватори. В такій ситуації учню (студенту) легше відкрити свої почуття, без страху розповісти про свої асоціації, думки відносно музичного образу, музичного твору, виразити своє неприйняття або особливу симпатію. Така ситуація дозволяє відчувати психологічний комфорт та безпеку, підтримку та прийняття особистості учня, що є фундаментальною основою ціннісного підходу в музичній педагогіці; уможлиблює трансформацію свідомості через відкритість емоційної сфери.

Шоста умова – аналіз музичного твору, осягнення його змісту, знайшла своє розкриття в наших попередніх наукових публікаціях.

Висновки. Отже, в статті визначені та розглянуті умови формування ціннісних переконань майбутніх музикантів-педагогів. Дієвість вироблених у нашому дослідженні умов дає змогу активно впливати на професійну підготовку музикантів-педагогів з орієнтацією на формування ціннісної сфери майбутнього фахівців, що сприяє усвідомленню своє унікальності та орієнтує на самоактуалізацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абакумова И. В. Личностный смысл как педагогический фактор и его использование в учебном процессе : дисс. ... канд. пед. наук / И. В. Абакумова. – Ростов н/Д., 1989. – 191 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і узагальнений / В. І. Грачева // Человек, здоровье, физическая культура и спорт в изменившемся мире. – Коломна, 1997. – С. 371.
3. Кульневич С. В. Педагогика личности. Лекционно-практический курс. Учебник для педагогических институтов и слушателей ИПК и ФПК / С. В. Кульневич. – Ч. 1 : Стратегия и тактика личностного воспитания. [изд. 3, испр. и доп.]. – Воронеж, 1997. – 184 с.
4. Маркс К. Капитал Т. 1. / К. Маркс, Ф. Энгельс // Творчи. [в 30-ти т.]. – Т. 23. – К. : Держполітвидав УРСР, 1963. – С. 612.
5. Махмутов М. И. Проблемное обучение. Основные вопросы теории / М. И. Махмутов. – М. : Педагогика, 1975. – 367 с.

6. Солдатенков М. М. Процеси реформування педагогічної освіти в Україні / М. М. Солдатенков // Професійна підготовка педагогічних працівників : наук.-метод. зб. / За ред. докт. пед. наук О. А. Дубасенюк та докт. пед. наук Л. П. Пуховської. – Київ-Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2000. – 270 с. – С. 11.
7. Франкл В. Основы логотерапии. психотрапия и религия / В. Франкл. – Спб : Речь, 2000. – С. 186.
8. Фромм Э. Психоанализ этика / Э. Фромм. – М. : Республика, 1993. – 415 с.
9. Целковников Б. М. Становление мировоззренческих убеждений у будущих учителей музыки в процессе профессиональной вузовской подготовки : автореф. дисс. ... докт. пед. наук / Б. М. Целковников. – М., 1999. – 42 с.
10. Щербакова А. И. Аксиологическая подготовка учителя музыки на современном этапе : дис. ... докт. пед. наук / А. И. Щербакова. – М, 2004. – 39 с.

РЕЗЮМЕ

О. А. Беликова. Педагогические условия реализации модели формирования ценностных убеждений будущего музыканта-педагога.

В статье рассматривается проблема формирования ценностных убеждений будущего музыканта-педагога. Ценностные убеждения рассматриваются как компонент профессионального мировоззрения, рассматривается их приоритетность. Уточняется сущность понятия «условие»; определяются психолого-педагогические условия, необходимые для реализации модели формирования ценностных убеждений будущего музыканта-педагога.

Ключевые слова: музыкальная педагогика, профессиональная подготовка музыканта-педагога, модель, ценностные убеждения.

SUMMARY

O. Belikova. Pedagogical terms of realization of model of forming of the valued persuasions of future musician-teacher.

The problem of forming of the valued persuasions of future musician-teacher is examined in the article. The valued persuasions are examined as a component of professional world view, their priority is examined. Essence of concept «condition» is specified; light up psychologic-pedagogical terms which do possible realization of model of forming of the valued persuasions of future musician-teacher.

Key words: musical pedagogics, musician-teacher's vocational training, model, the valued persuasions.

УДК 373.3.016

Л. М. Гавриленко

Хмельницьке музичне училище імені В. Заремби;

М. А. Печенюк

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ВОКАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ

У статті характеризуються методи формування основ вокальної культури учнів молодшого шкільного віку на заняттях індивідуального вокалу на початковому етапі навчання, які перевірені авторами на практиці, що свідчить про ефективність та доцільність їх використання у навчальному процесі початкових спеціалізованих музичних дитячих навчальних закладів, а також у гуртковій й позакласній роботі загальноосвітніх шкіл, шкіл різного типу навчання, позашкільних мистецьких закладах.

Ключові слова: основи вокальної культури, початкові спеціалізовані мистецькі заклади, сольний спів, учні, методи роботи.

Постановка проблеми. Питання естетичного виховання, розвитку творчої ініціативи, формування духовних потреб і підвищення культурного